

ZAKAR PÉTER

EGY FORRADALMÁR PAP GÖRGEY TÁBORÁBAN

1849. február 27-én, a kápolnai csata második napján egy igen magas és karcsú, végtelenül előkelő kinézetű és mozgású pap ezüst kereszttel a kezében akarta rohamra lelkesíteni a magyar hadsereg oldalán harcoló olasz katonákat. A Velence körnéykéről sorozott Zanini-zászlóalj parancsnoka, Luigi Venturini honvéd őrnagy nem tartott igényt e váratlan segítségre. A jövevényt azzal a megjegyzéssel tiltotta el működésétől, hogy serege éppen eléggé lelkesült. A fiatalember éppen távozni készült, amikor kezdetét vette a Kápolna elleni roham. Ekkor – nehogy távozásával rossz következményeket idézzen elő – mégis ott maradt. A honvédek benyomultak a faluba, ahol Psotta Mór alezredes parancsára kitűzték a magyar zászlót. A legénység eközben a pap kezében lévő feszületet csókolgatta.

„Kevés perc múlva hallató volt az ellenségnek rohamot jelentő dobszava” – olvashatjuk a fiatal papnak a Hadügyminisztériumhoz (továbbiakban HM) benyújtott jelentésében. „Ezt követi mintegy 18 ellenséges katona. Kiket meglátván olaszaink feltartóztatlanul megkezdték a szaladást. Általános volt a zavar, többnyire házakba menekültek (Kápolnán), egy része a közel lévő malomba. A tisztiek eltűntek mind.

Az ellenség egyenkint küldötte katonáit, azok is félénken, kullogva dugdosták fejeiket előre, később többen s ismét többen jöttek határozatlan léptekben, gyávaságuk kézzelfogható volt.

Egész tömegben csak akkor jelentek meg, mikor az olaszokat szaladni látták, megjelenésükkor kitűzván a sárga-fekete zászlót.”¹

Ebből a jelentésből is kiténik, hogy az utcai harcban az osztrákok kerekedtek felül. Az ifjú tábori lelkésznek is menekülnie kellett. Mindhiába! Egy ellenséges katona karon ragadta és rákiáltott: „Tisztelendő úr! Jöjjön velem!” Hősrünk nem veszítette el lélekjelenlétét. Masszív ezüst kereszttel fejbe vágta a támadót. A csapás nem volt hiábavaló: a kereszt alaposan meggörbült, a Schön-hals ezred I. zászlóaljának katonája pedig annyira meglepődött, hogy elengedte a fogoly kezét. Az alkalom nem maradt kihasználatlanul, a szökevény egy kapualjba futott és a házon, valamint néhány mocsáron túljutva elmenekült.

A fiatalember – Mednyászky Cézár – a Trencsén megyei Beckón született 1824. június 9-én.² Szülei – különösen édesanyja, Eleonore Richert de Vhir – kezdettől fogva papi pályára szánták. Tanulmányait Beckón kezdte, majd Győrött, Nagyszombaton és Esztergomban folytatta. 1847. június 20-án – annak ellenére, hogy nem érzett elhivatottságot az egyházi szolgálatra – pappá szentelték.

Ezt követően élénk társasági és politikai életet élt. A felső tábla tagjaként részt vett az 1847/48-as pozsonyi országgyűlésen, ahol fokozatosan a liberális eszmék hívévé vált. Az országgyűlés feloszlását követően Pestre érkezett. Az ország új politikai központjában is élénk figyelemmel kísérte a magyarországi

átalakulás minden mozzanatát.³ 1848 szeptemberében már adminisztrátor a Pozsony megyei Zohoron. Itt sem volt maradása. Az ellenség elől menekülve – édesanyja beleegyezésével – a feldunai hadtesthez sietett, hogy tábori lelkészként ő is résztvehessen a szabadságharcban.⁴

1849 januárjának első napjaiban az ország közhangulata „nem volt oly nemű, hogy abból ítélve hosszabb tartamot lehetett volna ígérni a nemzeti önvédelemnek”.⁵ Az ország jelentős területeinek elvesztése, az országgyűlésnek és az Országos Honvédelmi Bizottmánynak Debrecenbe költözése megosztotta a közvéleményt. A tisztikart sorozatos kilépések tizedelték.⁶ Ilyen körülmények között jelentkezett szolgálatra január 5-én Vácott Görgey tábornoknál. Görgey mindkét fivérét ismerte és a fiatalembert – miután az összegezte a hadlelkészekkel kapcsolatos elképzeléseit – tábori főpapként a tartalék sereghez osztotta be.

Ezzel egy meglehetősen hosszú huzavona vette kezdetét Mednyánszky kinevezésével kapcsolatban. Görgey január 28-án több más kinevezéssel egyetemben Mednyánszkyt is felterjesztette megerősítés végett a HM-hez. Február 15-én Luzsénszky Pál kormánybiztos tolmácsolta Kossuthnak a főlelkész kinevezésének kérelmét. Ennek ellenére Mednyánszky neve nem szerepel a HM-ben a tábori lelkészek rangjegyzékének és létszámának 1849. január 1.–március 15-ig terjedő kimutatásában. Görgey március 13-án Nagyfaluban kelt felterjesztésében megismételte kérelmét azzal a módosítással, hogy Mednyánszky Cézárt törzslélekesi minőségben szeretné a főhadiszálláson alkalmazni. Mészáros Lázár hadügyminiszter válaszában méltányolta az „említett lelkész úrnak hazafiúi buzgalma”-t, de „minthogy hazánk jelen körülményei a tábori egyházi hivatalok rendezését még meg nem engedik”, minden eddig nem használt címek föllállítását idő előttinek tartotta, és feltételezte Mednyánszky „önzetlen hazafiságáról...”, hogy tábor lelkészi minőségben sem fog eddig tanúsított hazafiúi buzgalomában meghülni, hanem a hadseregnéli további hasznos szolgálata által mindinkább érdemessé teendi magát arra, hogy a háládatos haza nemes önfeláldozását és honpolgári erőnyeit annak idejében érdemileg megjutalmazhassa.”⁷

A tábori lelkészek munkáját Vidasics Ede, a HM Hadlelkészi Osztályának főnöke öt pontban foglalta össze:

1. szónoklataikkal oltás a katonák szívébe a vezérek és minden felsőbb-ség iránti engedelmességet, buzdítsák őket a katonai fegyelem megtartására.
2. Világosítsák fel őket harcunk igazságosságáról.
3. Ne vessék le egyházi jellemüket és evangéliumi életmódjukat.
4. Vegyenek részt a sebesültek vigasztalásában és ápolásában.
5. Az elhalálozottakról vezessenek pontos kimutatást, és azt egyéb más jelentéseikkel együtt minden hó 14-ig küldjék be a Hadlelkészi Osztálynak.⁸ Mivel Mészáros Lázár nem tartotta időszerűnek a tábori lelkipásztorkodás ideiglenes rendezését sem, ezért Vidasics csak a legfontosabb feladatokat említette meg.

Mednyánszky Cézár – feltehetően Görgey tábornok utasítására – tervezetet készített a tábori lelkipásztorkodás rendezése érdekében, de leszögezte, hogy „a törvényes egyházi hatalom hiánya miatt csak oly ideiglenes szabályokat hozhatunk, miket a szükség kivált hadjáratok ideje alatt parancsol.”⁹ A magyarországi tábori főlelkész egyházi előljárója a Bécsben székelő tábori vikárius volt,

aki természetesen nem járult hozzá a szabadságharc alatt tábori főpapok kinevezéséhez.

Mednyánszky tervezetében beépítette a Vidasics-féle követelményrendszert. Amint tervezetében olvasható: „Tábori lelkésznek papi állásáról soha sem szabad megfeledkeznie, s azért példás és szerény magaviselete által igyekezzék odahatni, hogy valamint a tisztikarnak, úgy a közvitézeknek szeretetét, tiszteletét, s így bizalmát magának megnyerhesse...” Ő is fontosnak tartotta a halottakról készült jegyzőkönyvek pontos vezetését, ezeknek a HM-be való beküldését, illetve a sebesültek látogatását.

Mednyánszky arra törekedett, hogy a tábori lelkészi kar feladatainak összességét, a magától értetődőeket is megemlítsse. Ezek közé tartozik például a szentségek kiszolgáltatása, a halottak eltemetése, illetve az istentiszteletek tartása. E szerint a minden egyes dandárhoz beosztott közlelkeszkeknek (v. dandárlelkészeknek), amennyiben a hadi események lehetővé tették, minden vasárnap, illetve nagyobb ünnepnapokon istentiszteletet kellett tartaniuk vagy a helyi egyházban, vagy az ún. kápolnasátorban. Az előbbi esetben a helybeli lelkészt az istentiszteletről előre értesítenie kellett. A hadlelkésznek az istentisztelet előtti napon értesíteni kellett a dandárparancsokságot, s az istentiszteleten a dandár teljes állománya köteles volt megjelenni. „Az isteni tisztelet pedig – a tervezet szerint – rövid, s körülményekhez alkalmazott szónoklatból és sz. miséből álland.”

Mednyánszky legfontosabb újítása az volt, hogy a táborban működő lelkészek számára – saját gyakorlatának megfelelően – kötelezővé akarta tenni a csatákban való részvételt. A tábori lelkész „minden ütnközetnél, minden megtámadásnál papi öltönyben, s kereszttel ellátva jelen lenni tartozik, s a tűzbe menendő dandárt megáldván, azt rövid, körülményekhez alkalmazott szónoklattal lelkesedésre, s kitartásra buzdítani; tapasztalás mutatja, hogy ily rövid szónoklatnak sokszor a már csüggedni kezdett seregek fellelkesítésére nagy hatása volt. Midőn a csata megkezdett, a dandárlelkész minden félelem, vagy gyávaság jele nélkül hátravonulván, gondját a sebesültek ápolása, vígasztalása, vagy ha lehet a halottak eltakarítására fordítsa; eltávoznia azonban a csatatérről végképp nem szabad, hogy a veszély üdejében, ha szükséges, a sereget újra lelkesíthesse.” Mednyánszky arra is figyelmeztette a hadlelkészeket, hogy kizárólag saját hatáskörükbe tartozó ügyekkel foglalkozzanak, sőt a kinevezést követően az állomáshelyre való elindulás késedelem nélküli megkezdését is szorgalmazta.

Mednyánszky a nem katolikus vallásúakkal szemben is toleráns álláspont-ra helyezkedett. A tervezet fogalmazványában még ez áll: „minden egyes dandárnál egy katolikus lelkész alkalmazandó”. A tisztázatlan a „katolikus lelkész” kifejezés helyett a „hadlelkész” olvasható. Ebből következik, hogy „a nem katolikus lelkészek az isteni tisztelet tartásánál saját vallásuk szertartásait követendik”. Protestáns, illetve görög nem egyesült házasulandók esetében a szertartást az illető felekezet lelkésze illetve papja végezte az adott tábori lelkész írásos engedélye birtokában. A tervezet részletesen tárgyalja a „kórodai lelkészek” kötelességeit is. Figyelemre méltó az utasítás 3. pontja: „Ha nem kath. valláshoz tartozó betegek vagy sebesültek vannak a kórházban, s ezek saját vallásuk vígasztalásában akarnak részesülni, ezen esetre gondoskodik a kórházi lelkész, hogy a kórház parancsnoksága által a helybeli protestáns, g. n. egyesült, vagy izraelita lelkész a nevezett beteg vagy sebesült azonnali ellátásra felszólíttassék.”

Mednyánszky – Vidasicshoz hasonlóan – úgy vélte, „a hadlelkésznek, mint papnak, katonai rangja nem lehet”. Ami a ruházatot illeti, a tervezet itt is szerzőjének gyakorlatát tartotta szem előtt: „A papi öltöny csupán csak a szoros értelemben vett egyházi szertartásoknál használandó, minők: az isteni tisztelet tartása, a szentségek kiszolgáltatása, a temetés, és midőn a csatában a sz. kereszttel előremenvén a sereget lelkesíti. Különb. hivatalos egyenruhája ez: fekete attila egyszerű vörös selyem zsinórral, az attila bal oldalán fehér kis kereszt, fekete nadrag, magyar kalap.”

A tábori közlelkészek (dandár-, ill. kórházi lelkészek) kötelességeit áttekintve máris lehetőségünk nyílik egy rövid összegzésre. Mednyánszky tervezetének elkészítésekor három fő szempontot vett figyelembe:

1. a tábori lelkipásztorkodás hagyományos feladatait,
2. Vidasics idézett utasítását,
3. saját gyakorlatát.

Ezen gyakorlat rekonstruálása lesz a továbbiakban feladatunk, előtte azonban vessünk még egy pillantást a tervezetre, vajon hogyan kísérelte meg a tábori lelkészi kar irányítását megoldani!

1848-ban a császári-királyi hadsereg hadlelkészeinek munkáját az apostoli tábori helynökség irányította. Az apostoli helynök helyettesei a tábori főlelkészek (Feldsuperior) voltak. A monarchia 9 szuperiorátusa közül Magyarország, illetve Erdély 1-1 szuperiorátust alkotott. A katonák lelki gondozása leginkább az ezredlelkészekre hárult.¹⁰ A szabadságharc megindulását követően a juriszdkciónak szálak elszakadtak, így Mednyánszky tervezetében – ideiglenes jelleggel – újra fel kellett állítania a magyarországi tábori lelkipásztorkodás hierarchiáját.

A dandárlelkészek előjárói – Mednyánszky szerint – a törzsllelkészek lennének. Minden hadtestnél egy törzsllelkészt kellene alkalmazni, aki az adott hadtest lelkészi ügyeinek vezetője lenne. Kötelessége volna a HM-ből érkező rendeleteket a hadtest lelkészeivel tudatni és azok végrehajtásáról gondoskodni. Meg kellene győződnie arról, hogy a hadtest lelkészei lelkiismeretesen látják-e el feladatukat? Az e tárgyban készült jelentését más jelentésekkel együtt minden hó végén be kell küldeni a hadügyminisztériumi hadlelkészi osztályfőnökhöz. „Lakhelye az illető hadtest táborkari széke leendő, de evvel nem ellenkezik az, ha a főhadiszállás szomszédságában létező kórházak látogatása vagy a hadtest valamely részénél működő lelkészeire felügyelés s kellő ellenőrködés végett kisebb vagy nagyobb kirándulásokat teendő, de akkor az illető hadtest prancsnokának eltávozásának okát feljelenteni tartozik.” Két jegyzőkönyvet kellene minden törzsllelkésznek vezetni: az egyikbe a miniszteriális rendeletek rövid tartalmát, a számát, illetve az érkezés időpontját köteles vezetni, a másikba – hasonlóképpen – a felügyelete alatt álló lelkészek felterjesztéseit kell rögzítenie. „Minthogy pedig a törzsllelkészi hivatal csupán a miniszteriális rendeletek pontos s azonnali végrehajtása végett állíttatott fel, a törzsllelkész magától sem rendeleteket nem adhat ki, sem pedig más polgári vagy katonai hatósággal egyenes, s közvetlen hivatalos viszonyba nem léphet.”

A törzsllelkészek és az összes hadlelkész előjárója a tábori főlelkész, aki „központja az összes tábori lelkipásztorkodásnak, s minthogy egyszersmind a Hadügyminisztérium Hadlelkészi Osztályának főnöke, jogai, hatásköre, s kötelességei a többi miniszteriális osztályfőnökök jogai, kötelességei, s hatáskörével ugyanaz.”¹¹

Áttekintve a tervezetet megállapíthatjuk, hogy rendkívül alapos munkával van dolgunk. Az utasítások részletességén túl még az a tény is erre figyelmeztet, hogy Mednyánszky még a tábori lelkipásztorkodás múltjáról is tájékozódott, s ezt – igaz, nem teljesen hibátlanul – tervezetének bevezetésében röviden összefoglalta. A fennálló gyakorlattal szemben, amely szerint a legkülönbözőbb nagyságú alakulatoknál működtek tábori lelkészek, a szerző dandáronként egy tábori lelkésszel számolt.¹² Ha a szerző tervei valóra váltak volna akkor a honvédség tábori lelkipásztorkodása nem csak áttekinthetőbb szervezettel rendelkezett volna, hanem minden valószínűség szerint feladatait is hatékonyabban tudta volna ellátni. Vidasics idézett utasítását és Mednyánszky tervezetét nem tartjuk összehasonlíthatónak, hiszen más volt a feladatuk. Vidasics Mészárossal egyetértésben elvetette a magyarországi tábori lelkipásztorkodás ideiglenes rendezését, míg Mednyánszky Görgeyvel összhangban éppen ennek megvalósítását szorgalmazta. Ezért nem meglepő, hogy a szabadságharc alatt Mednyánszky rendelkezett a tábori lelkipásztorkodással kapcsolatos legátfogóbb és legrészletesebb elképzelésekkel.

Vajon eleget tett-e maga Mednyánszky a fentebb vázolt kötelezettségeknek? A kérdés megválaszolásához át kell tekintenünk Mednyánszkynek a hadsereg kötelékében végzett munkáját. A fiatal pap a VII. hadtest, majd – Görgey ideiglenes fővezéri kinevezését követően – a magyar főhadsereg kötelékében tevékenykedő tábori lelkészek munkáját irányította. A VII. hadtestnél végzett munkájáról csak nagyon kevés információval rendelkezünk. Mednyánszky visszaemlékezései szerint már 1849. január elején előadta Görgeynek, hogy a csapatok harci elszántságát nagymértékben növelné, ha egy társuk, egy fegyvertelen pap vezetné őket rohamra. Szerette volna elérni, hogy a nép kereszt-háborúnak tekintse a harcot.¹³ Vallomásaiból arra lehet következtetni, hogy több ütközetben is részt vett. A kápolnai csatában tanúsított vitézségéről több kortársa elismerően nyilatkozott. Kossuth Lajos figyelmét sem kerülték el a kápolnai események: „Mednyánszkynek a kápolnai vitézségéért függessen Ön egy kis érdemkereszt jelt mellére”. – olvashatjuk Görgeyhez írt levelében.¹⁴ Mednyánszky tehát a saját tapasztalatai és a hozzá hasonló felfogású hadlelkészek (pl. Erdősi Imre) sikeres működését látva követelte meg a harctéri jelenlétet.

Mednyánszky törzskarhoz való beosztásának pontos időpontját nem sikerült megállapítanunk. Luzsénszky idézett február 15-i, Kassán kelt jelentésében még a „főlelkész” kifejezés olvasható, Görgey március 13-i HM-hez intézett jelentésében már „törzsllelkész” található. Ez pedig azt jelenti, hogy március közepére Mednyánszky már szakított a cs. kir. hadseregben rendszeresített lelkészi struktúrával, hiszen ez a „törzsllelkész” hivatalát nem ismerte.

Mednyánszky szerette a tábori életet, amelyhez a csaták mellett a bálók és ünnepségek is hozzátartoztak. A fiatal pap mindkét területen hősiessen helytállt. Meglehetősen világiasan viselkedett: katonaruhát hordozott, bajuszt és szakállt növesztett, a bálókban felszabadultan mulatozott. Még arra is volt ideje, hogy a fontosabb eseményekről feljegyzéseket készítsen.¹⁵ Mednyánszky tehát tervezetében a hadlelkészek viseletével kapcsolatban is a saját gyakorlatát tartotta irányadónak.

A törzskarhoz való beosztását követően – nem kis bosszúságára – csak távolról szemlélhette a küzdelmeket. Amint a visszaemlékezésében olvasható:

„Bálványoztuk Görgeyt, bár be kell vallanom, hogy mikor vele kellett maradnom, türelmetlenné tett az a szokása, hogy a csaták alatt a háttérben maradt s a harc vezetését hadosztályparancsnokaira bízta.”¹⁶

A főhadssereg lelkészi ügyeinek vezetésével kapcsolatos tevékenységéről sem szabad megfeledkezünk. Tábori lelkészek kinevezése érdekében a hadsereg főparancsnokságához fordult. Az általa javasolt kinevezéseket Görgey megerősítette. Arra is volt példa, hogy a főparancsnokság a hozzá befutott hadlelkészi állás iránt benyújtott folyamodványt véleményezés végett áttette hozzá. Az a hadlelkészi állásra pályázó, amit mellőzhetőnek tartott, nem számíthatott kérelme teljesítésére. Kinevezések esetén, amennyiben a folyamodó a honvédségnél szolgált, az illetékes parancsnokok véleményét is figyelembe veendőnek tartotta. Görgey rendre jóváhagyta Mednyánszky intézkedéseit, miután a fiatal pap megnyerte eszméinek. Arra is volt példa, hogy Mednyánszky maga sem tudta eldönteni, melyik katonai osztálynak van legnagyobb szüksége hadlelkészre. Ilyen esetben is az illetékes hadtestparancsnokhoz fordult. A HM Hadlelkészi Osztálynak ugyanakkor nem küldött jelentéseket.¹⁷

Mednyánszky tábori lelkészi működése során mindvégig élénk érdeklődést tanúsított a magyar hadseregben szolgáló egyének házassági ügyeivel kapcsolatban felmerülő problémák iránt. Különösen a tisztek közül óhajtottak sokan megházasodni. Ugyanakkor a katolikus egyházban szokásos háromszori kihirdetés a hadjárat előre nem látható körülményei és a gyakori helyváltoztatás miatt csaknem lehetetlenné vált. 1849. május 29-én levélben fordult Horváth Mihály vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, hogy az említett kihirdetés alól adjon számára felmentést „vagy bölcs belátása szerint ez ügyben” intézkedjék másként.¹⁸ A püspök-miniszter válaszáról nincs tudomásunk, Mednyánszky vallo-másaiból mindenesetre úgy tűnik, hogy a fiatal pap példaképének tekintette Horváth Mihályt. Amint visszaemlékezéseiben olvashatjuk, a kultuszminiszter „...magukon a papokon keresztül akarta megreformálni egyházunkat, oly messzire menve, hogy a papok nősülését is engedélyezi. Igaza volt törekvéseiben, s ez utóbbi reform már magától kezdett életbe lépni”.¹⁹

Mednyánszky Cézár gondolat- és érzelmvilágában leginkább azok a felhívások engednek bepillantást, melyekben beosztottait lelkes munkálkodásra szólította fel. Az isaszegi csatát megelőző napon a III. hadtestnél működő lelkészekhez a következő felhívást intézte:

„Honunk sorsa fölött a csaták istene e napokban fogja elvetni a kockát. Minden ember, minden hazafi, kiben a haza s emberiségért egy tiszta szív dobog, nem maradhat el háttérben...”

A tábori papság magasztos feladatát... teljesítlenül nem hagyandja, mivel ezt a kötelességérzet, ezt fővezérünk világos rendelete parancsolja, s azért a magyar hadsereg összes papságát ezennel hivatalosan fölszólítom, hogy oktatással és példával buzdítva a küzdőket segítsék az eldöntő győzelem kivívását teljesen tettelesíteni, hogy ha majd egykoron a béke napjaiban múltunkra visszapillantunk, tiszta öntudattal s nyugodt lelkiismerettel elmondhassuk: Hazánk, megfizettünk mind, mivel csak tartozánk! Éljen a hon!”²⁰

A fentieket összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Mednyánszky tervezetére döntő hatást gyakoroltak szerzőjének tapasztalatai. A harctéri jelenlét, a beosztottak buzdítása és a ruhaviselet tartoznak ide. Mindezek figyelem-

bevételével arra a következtetésre jutottunk, hogy Mednyánszky nagy vonalakban a tervezetében kollégáitól megkövetelt keretek között dolgozott. Nem hallgathatjuk el ugyanakkor azt sem, hogy a betegekkel és a halottakkal kapcsolatos munkájáról nincs adatunk, a minisztériumba pedig bizonyíthatóan nem küldött jelentéseket.

Görgey Artúr hadügyminiszter Mednyánszkyt 1849. július 1-jei hatállyal kinevezte a HM Hadlelkészi Osztályába igazgató tanácsosul évi 3000 pft. díj mellett. A kinevezésről Szabó Imre hadügyminisztériumi államtitkár június 19-én értesítette az érintettet először. Tőle tudjuk azt is, hogy Görgey a minisztériumban olyan tisztviselek alkalmazására törekedett, „kik a sereg közt tartózkodva illető szaktudományait a sereg bel- és külszerkezetének, valamint egész lelkületének esmeretével a gyakorlati téren merített tapasztalással bővítették...”. Mednyánszky június 20-án már a minisztériumban tevékenykedett. Görgey hadügyminiszterként a magyar hadsereg hatékony és szakszerű irányítását akarta megvalósítani. Tervezett reformjai mellett személyi politikája is ezt a célt szolgálta. Ez utóbbi keretében került Mednyánszky is a minisztériumba.²¹

Az új osztályfőnök egyik első lépése volt, hogy Charusz Lászlót, aki a táborban titoknoki minőségben működött mellette, ugyanazon feladatkör ellátására maga mellé vegye az osztályra. Szolgálati idejének rövidege nem tette lehetővé látványos eredmények elérését. Június 29-én a HM-től nyert engedelem birtokában „néhány napra” eltávozott Budapestről, s az osztály vezetését Charusz Lászlónak adta át. Figyelembe véve fivére kivégzésének időpontját (1849. június 5.), nincs kizárva, hogy hazalátogatott. Hivatali munkájához a minisztérium költözése és a hadiesemények miatt csak július közepén térhetett vissza.²²

Mednyánszkyknak osztályfőnökként több nehézséggel kellett megküzdenie. Elődjéhez hasonlóan igyekezett pontos képet kapni a tábori lelkészi kar létszámáról és állomáshelyéről. 1849 júliusában a HM vezetői több rendeletben is sürgették, hogy a miniszteri kinevezést nélkülöző hadlelkészeket kinevezés és megerősítés végett terjesszék fel a HM-nek. Ez is azt támasztja alá, hogy a minisztériumnak a szabadságharc bukását megelőzően sem sikerült a tábori lelkészi kar egészét ellenőrzése alá vonni.²³ Több ízben sürgette a tábori lelkészek fizetésének felemelését is. A fizetésemelés elméletben még áprilisban megtörtént, a valóságban azonban az egységesen megállapított 80 pengőforintnyi havi díj helyett egyesek csak 50, mások viszont 100 pengőforintot kaptak kézhez, ami az érintettek körében elégedetlenséghez vezetett.²⁴ A tábori lelkészi kar pontos számbavételének kísérletével, illetve a fizetésemelés sürgetésével Mednyánszky elődjének, Vidasics Edének a munkáját folytatta.

Az új osztályfőnök sikertelen kísérletet tett a házassági ügyek körül mutatkozó bonyodalmak tisztázására. Mednyánszky már tervezetében részletesen körvonalazta e kérdésben az álláspontját. Az egyházi és világi törvények betartása mellett katonai egyének házassága esetén – véleménye szerint – a hadügyminiszter engedélyére is szükség volt. Ha a közbejött akadályok miatt a háromszori kihirdetés lehetetlen, akkor felmentésért az illetékes parancsnokhoz kell fordulni, de szem előtt kell tartani, hogy a katonai hatóság csak katonáknak adhat dispensációt, a polgári egyéneknek az illetékes plébánoshoz kell fordulniuk. A házassági szertartást az adott felekezet lelkésze végzi. Ennek szellemében már június 22-én kérdést intézett a HM vezetéséhez avval kapcsolatban, hogy a katoná-

tisztekre nézve fenn akarja-e tartani a minisztérium a házassági engedélyezési jogot, vagy sem. Választ csak július 22-én kapott, amikor a hadügyminiszter megbízásából Molnár Ferdinánd ezredes, az Elnöki Osztály vezetője közölte vele, hogy ez ügyben külön szabályzatot fognak kiadni. Addig is, míg ez megtörténik, Molnár az éppen divatozó szokást rendelte fenntartani. A válasz aligha nevezhető kielégítőnek, hiszen így nem vált világossá vajon a parancsnokoknak jogukban áll-e házassági engedélyt adni? A gyakorlat éppen az volt, hogy miközben a hadlelkései osztály munkatársai szerint csak a minisztérium adhatott ilyen engedélyt, addig a seregparancsnokok maguk is éltek ezzel a lehetőséggel.²⁵

Elődjétől eltérően Mednyánszky a görög szertartású egyesült és nem egyesült egyházak híveinek lelkészekkel való ellátására is gondot fordított. Ez azért is figyelemre méltó, mivel a tábori lelkési állások a szabadságharcnak ebben az időszakában mind be voltak töltve. Mednyánszky maga figyelmeztette a pályázókat a Közlöny hasábjain, hogy csak akkor folyamodjanak tábori lelkési állásért, ha a hivatalos lap útján megürült, vagy új állomásra kapnak értesítést.²⁶ Popovics Bazil ungvári görögkatolikus püspök folyamodványára, amelyben görög egyesült tábori lelkési állások felállítását kérte, többek között a következőket válaszolta:

„Minél inkább szíven fekszik a Hadügyminisztériumnak, hogy szabadságharcunkban részt vevő minden vallásfelekezeti honfiak lelki vigasztalásáról kellőleg gondoskodva legyen, annál sürgősb teendői közé sorolta a hadtestek parancsnokait felszólítani: miszerint a hadtestekben alkalmazott, s figyelve a vallásfelekezetekre még ezentúl kinevezendő tábori lelkészek számát haladék nélkül jelentsék fel.” Biztosította a püspök urat, hogy mihelyt be fognak érkezni a parancsnokok tudósításai, a görög katolikus tábori lelkészeket ki fogják nevezni. Papp Jánosnak, a nagyváradi görög nem egyesült szentszék elnökének pedig a következőket írta: Elnök úr felterjesztését magamévá teszem, „kijelentvén, miképp nem csak kettőt, de több g. n. e. lelkészt is részint táborban, részint a kórházaknál alkalmazni kész vagyok.”²⁷ Mednyánszky Cézár vallási toleranciája tehát nemcsak tervezetében, hanem hivatali működése során is tetten érhető.

Mednyánszky osztályfőnökként sem feledkezett meg tervezetének valóra váltásáról. Igen részletes utasítást küldött Erdősi Imrének, akit a hadügyminiszter a IV. hadtest felügyelő tábori lelkészének nevezett ki. Ha az itt található pontokat összevetjük a tervezetében található követelményekkel, akkor világossá válik, hogy itt tulajdonképpen a törzislelkési állomás felállításáról van szó.²⁸ Tervezetének két fennmaradt példánya is ebből az időszakból való. Becsülettel kivette részét a minisztérium rutinmunkájából is. Irányításával az osztály az utolsó pillanatig ellátta feladatát. Ez nem jelenti azt, hogy Mednyánszky tipikus hivatalnokká vált volna. Továbbra is igen sajátos hangvételű felhívásokban buzdította beosztottait még lelkesebb munkálkodásra.

Mednyánszky ekkor sem volt hajlandó olyan egyéneket kinevezni, akiknek alkalmatlanságáról meg volt győződve. Ebből a szempontból tanulságos Dallos Pál kirvai lekipásztor esete. Dallos május 21-én kelt, elég zavaros hangvételű levelében arra kérte Görgeyt, nevezze ki bármely lovasezredhez káplánnak. A kérvényt áttették Mednyánszkyra véleményadás végett, aki május 25-én a következőképpen összegezte véleményét: „A folyamodót közelebbről ösmervén, a kérését mellőzendőnek vélem.” Nem is érkezett meg Kirvára az óhajtott kinevezés,

de a folyamodó befolyásos pártfogóra talált Bayer József ezredesnek, a feldunai hadsereg vezérkari főnökének személyében. Bayer június 15-én kelt, Mednyánszkyhoz írt levelében sürgette Dallos Pál tábori lelkésszé való kinevezését. Mednyánszky azonban június 27-én kelt udvarias hangvételű válaszában ismét elutasította a kinevezést: „Azon őszinte szíves indulatnál fogva – olvashatjuk levelében –, mellyel tisztelt ezredes úr irántam viseltetik, lekötelezettnek érzem magamat ezredes úr kívánatainak eleget tenni. Azonban tudván, hogy ezredes úr a nevezett Dallos Pált csak azon föltétel alatt ajánlotta, ha a kérdéses hivatal elnyerésére érdemes és alkalmas leend, én közelebbről ismervén a nevezett egyént, őt sem ezredes úr ajánlatára, sem pedig a tábori lelkészi állomásra érdemes, s alkalmasnak nem találom, és hogy ezredes urat e részben megnyugtathassam, állításom bebizonyítására adatokkal is szolgálhatnék.” Hasonló eréllyel lépett fel az állomáshelyüket engedelem nélkül elhagyó tábori lelkészekkel szemben is.²⁹ Mednyánszky minisztériumi alkalmazottként is arra törekedett, hogy az adott feladatok ellátására érdemes egyének nyerjék el a kinevezéseket. A fentiek figyelembe vételével úgy véljük, Mednyánszky a minisztériumban is alapos és lelkiismeretes munkát végzett.³⁰

Végezetül szeretnénk néhány szót szólni Mednyánszky Cézárnak a katolikus egyházhoz, mint intézményhez fűződő viszonyáról. Adataink meglehetősen töredékesek, mégis érdemes néhányat megemlíteni. Annak ellenére, hogy Mednyánszky Cézár 1851 tavaszán kilépett a papi rendből, az általunk tárgyalt időszakban a hivatalos egyházzal szemben általában lojális magatartást tanúsított. A katolikus egyház hatáskörét igyekezett megőrizni. Már tervezetében is hangsúlyozta, hogy: „A vegyes házasságnál a kathol. anyaszentegyház, és az ország törvényei szem előtt tartandók.” Mikor Perczel tábornok egy rendeletével megsértette az egyházi szabályokat, az általa vezetett osztály erőteljesen követelte, hogy ezen előírásokat a hadi személyek egybeadásánál is tartsák tiszteletben. Gonczeky János tábori lelkésznek pedig világosan megírta, neki nincs hatalmas a bört alál felmentést adni, és a folyamodót a csanádi püspöki helynökséghez utasította.³¹

Ugyanakkor tagadhatatlan, hogy Mednyánszky több vonatkozásban is meglehetősen közömbösen viszonyult a katolikus egyházhoz. Papi ruháját csak hivatalos alkalmakkor viselte. Tervezetében beosztottait is erre kötelezte. A magyar viselet bevezetésének követelése a korban nem volt egyedülálló eset. Még 1848-ban 16 liberális beállítottságú budapesti pap memorandumot intézett Kunszt József esztergomi káptalani helynökhöz. Követeléseik között szerepelt az a pont is, amely szerint reverendát csak az istentiszteletek alkalmával lenne ajánlatos viselni.³²

Első hallásra még meghökkentőbb az a tény, hogy Mednyánszky szép számmal esketett katolikus papokat is. Visszaemlékezésében a következőket olvashatjuk erről: „A forradalmi érzület terjedése a nemzet körében abbó is látható, hogy minden egyes táborhelyen jöttek hozzám jegyesükkel a papok egyházi áldásért, melyet én boldogan megadtam. Visszaküldtem őket a plébániájukra, hogy folytassák a szolgálatukat, s ezt követően ugyanúgy tisztelték őket mint annakelőtte. A táborban állandóan esküvők voltak, és nem is tudom megmondani, hány tisztet és papot eskettem meg addig, míg ott voltam.”³³ A fenti gyakorlat csak ma tűnik meghökkentőnek. A kor liberális papságának körében az egyik legnép-

szerűbb követelés volt, hogy: „Az Isten és a természet törvénye ellen behozott ceolibátus törültessék el.”³⁴ Figyelembe véve Mednyánszky Horváth Mihály iránti tiszteletét, minden kétséget kizáróan megállapíthatjuk, hogy a fiatal hadlelkész az adott korszak liberális papságának tipikus képviselője, aki a katolikus egyház életét demokratikus alapon nemzeti egyházzá szeretne volna átalakítani. Ezért számos dogmatikai kérdésben szembekerült a katolikus egyház hivatalos álláspontjával. A reform elmaradása az egyházon belül logikusan vezetett az egyházi rendből való későbbi kilépéséhez.

Mednyánszky Cézár a szabadságharc bukásáig hivatalában maradt, a kormánnyal együtt Szegedre, majd Aradra menekült. Innen – Görgey felhívására – Világosra érkezett, ahol orosz hadifogságba került. Szerencsés körülmények között megszökött, és családjának támogatásával külföldre menekült.

Tevékenysége a magyarországi tábori lelkipásztorkodás kiemelkedő alakjává avatta. Munkáját tervezetével összhangban nem mindennapi hivatástudattal végezte. Új gyakorlatot honosított meg a magyarországi hadlelkészek körében. Liberális és demokratikus elveinek megfelelően toleráns volt a más felekezeti hívekkel szemben, nacionalista és romantikus beállítottságának megfelelően tevékenyen vett részt a szabadságharcban, a harctéren és a hivatalában is állandóan kintartásra buzdítva a honvédeket, valamint beosztottait. Minden méltatásnál plasztikusabban érzékelhetjük törekvéseinek és önzetlen hazaszeretetének rövid foglalatát abból a felhívásából, amelyet 1849. július 17-én közölt a kormány hivatalos lapja.

„Az összes magyar hadsereg tábori lelkészeihez.

A haza veszélyben van. A világ leghatalmasabb zsarnokai hazánk szabadsága, s függetlenségének megbuktatására szövetkeztek. De ügyünk igazsága, seregeink vitézsége, s népünk akarata kezeskedik arról, hogy porba tiporjuk nemsokára a zsarnokokat, s megmentjük az elárvult, szent hazát. Önök, tábori lelkészek, kik nem haszonvágyból, hanem a honszeretet szent tüzétől áthatva siettek vitéz seregeink diadalmas zászlói alá, e nehéz, de dicső harcokban kitűnő szolgálatot tehetnek a honnak. Seregünk vallásos, mint maga a nép; seregünk nem áll önző s vallástalan zsoldosokból, seregünk honszerető keblének tiszta sugallatát követvén, vérét a hazáért ontani kész. A történet mutatja, miszerint a vallásnak nagy hatása van a seregek lelkesítésére, kivált oly harcokban, melyek a szabadságért vívatnak. Legyőzhetetlen az a sereg, mely a szabadság és vallás fogalmait ugyanazonosítja. Legyőzhetetlen, ha élén oly lelkészek állanak, kik megvetvén a gyáva életet, a harc legdühösebb pillanataiban rövid, de lelkes szavakkal a csüggedő vitézeket kintartásra budítják. Figyelmeztetem önöket a branyiszközi csatára, hol Erdősi tábori lelkész a már hátrálni kezdett zászlóaljkat a szabadság s diadal jelképével – a szent kereszttel – új rohamra, s így győzelemre vezette. Önök értik szavaimat, tegyünk mindent, mit hazánkért tehetünk, hogy egykor a teljes győzelem nagyszerű pillanataiban nyugodt kebellem mondhassuk: miképp a haza megmentésének nagy munkájához csekély tehetségünk szerint mi is járultunk.

Szeged, július 16. 1849.

Tábori főlelkész s Hadügym. hadlelkészi osztályfőnök
Mednyánszky Cézár”³⁵

Jegyzetek

1. Mednyánszky Cézár–Görgey Artúr. Kerecsend, 1849. március 29. Magyar Országos Levéltár (MOL) H 75. Hadügyminisztérium. Általános iratok. 1849:9115.; A Kápolnai csatáról Borus József: Dembinski fővezérsege és a kápolnai csata. Az ellentámadás problémája 1849 februárjában. Bp. 1975.; A menekülésről Mednyánszky Cézár: The Confessions of a Catholic Priest. London, 1858. 40–41. (a továbbiakban: Confessions.) Pontatlan fődítása Dr. Óvári–Avary Károly: Báro Mednyánszky Cézár az 1848/49. évi honvéddhadsereg főpapjának emlékezései és vallomásai az emigrációból. Bp. 1930.
2. Mednyánszky Cézár életéről: az 1848 és 1849-ik évi szabadságharcban résztvett római és görök katolikus paphonvédek albuma. Szerk.: Ambrus József kisoroszi plébános. I. k. Nagykikinda, 1892. 51–52.; Dr. Óvári–Avary Károly: Báro Mednyánszky Cézár az 1848–49. évi magyar hadsereg főpapjának pályája és műve. In: Protestáns Szemle. 1927. szeptember 419–431.; Uő: Br. Mednyánszky Cézár Emlékezései és Vallomásai hitellessége és magyar nyelvű kiadásának viszontagságai. További szövegmagyarázó megjegyzésekkel és képekkel. Bp. 1932–1950. Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Kézirattár. MS 5351–2.; Báro Mednyánszky Dénes: Mednyánszky családfejéhez okmányolás. 1900. Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) Kézirattár Fol. H. 1845.; Kozma György: Az 1848–49-iki magyar szabadságharc szereplőinek lexikona III. k. 336–337. OSZK Kézirattár Fol. H. 2092/3.; Rozsnyay Kálmán: Kalandos Mednyánszky Cézár. OSZK Kézirattár Fol. H. 2157.
3. Confessions 28–29.
4. Ipolyi Stummer Arnold – Atyjához. Komáromszentpéter, 1848. szeptember 15. „A napokban egy felhívást kaptam gróf Pálffy Leopoldtól Stomfára, Mednyánszky Cézár egy tőlekapott plébánián Stomfa mellett van (Zohor) s. a. t. s. a. t.” A forradalom és szabadságharc levelestára. Szerk.: V. Waldapfel Eszter. II. k. Bp. 1952. 51.; Magyar Hírlap 1851. szeptember 23., illetve 1852. május 7. (Idéző végzés valamint haditörvényszéki ítélet.); Mednyánszky menekülését említi: Luzsénszky Pál–Kossuth Lajos. Kassa, 1849. február 15. Luzsénszky Mednyánszkyt – tévesen – volt stomfai lelkészként említi. MOL H 2. Országos Honvédelmi Bizottmány 1849:3588. (Ezúton fejezem ki köszönetemet Hermann Róbertnek az irat átengedéséért.)
5. Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. Genf, 1865. II. k. (a továbbiakban: Horváth II) 223–224.
6. A tisztikar válságáról Bona Gábor: Tábormokok és törzstisztek a szabadságharcban 1848–49. Bp. 1987. 26–30.; A feldunai hadtestre, illetve Görgey Artúr váci tevékenységére nézve Hermann Róbert: Görgey Artúr váci nyilatkozata. Hadtörténelmi Közlemények, 1988/2. 247–292.
7. Görgey Artúr – Hadügyminisztérium. Rózsahegy, 1849. január 28. MOL H 75. 1849:3553.; Mednyánszky Cézár vallomásaiban (tévesen) 1849. január elsejére teszi a magyar hadsereghez való csatlakozásának időpontját. Confessions 35.; Mednyánszky Cézár fivérei közül László Görgey egykori testőrtársa, Ede pedig parancsőtisztje volt.; Luzsénszky Pál–Kossuth Lajos. Kassa, 1849. február 15. MOL H 2. OHB 1849:3588.; Hadügyminiszter (Mészáros Lázár) – Görgey Artúr. Debrecen, 1849. március 19. MOL H 75. 1849:6923.; A tábori lelkészek rangjegyzékének és létszámának kimutatása 1849. január 1–március 15. MOL H 86. Hadügyminisztérium. Tábori Lelkészi Osztály. 1. d.
8. Hadügyminisztérium Hadlelkészi Osztály (a továbbiakban: HMK) osztályfőnöke (Vidasics Ede) – A magyar hadsereg minden lelkészei. Debrecen, é. n. MOL H 75. 1849:7997. Ismerteti dr. Hermann Egyed. A magyar hadsereg tábori főlelkészei 1848–49-ben. Katolikus Szemle 1931. január. 12–23.
9. Mednyánszky tábori főpap, s Hadlelkészi Osztály főnökének a tábori lelképásztorkodást rendező terve. MOL H 75. 1849:21641. A tervezet másik változata, amely kissé eltér az előbbtől, megtalálható MOL H 86. 1. d.

10. Dr. Hermann Egyed: A magyar hadsereg tábori főlelkészei 1848–49-ben. Katholikus Szemle 1931. jan. 12.
11. Lásd. a 9. számú jegyzetet.
12. A hadlelkészek kinevezéséről: HMK – Erdélyi főhadiparancsnokság. Debrecen, 1849. május 24. MOL H 75. 1849:16401; valamint: Kimutatása a tábori lelkészek rangjegyzéke s illetőleg létszámának, kik 1849 év január hótól a magyar hadsereghez kinevezettek, vagy mint régebben kinevezettek, ez idő alatt a Hadügym. Hadlelkészi Osztályának hivatalosan tudomására estek. MOL H 86. 1. d.
13. Confessions 35–36.
14. Kossuth Lajos – Görgey Artúr. Debrecen, 1849. március 23. In: Kossuth Lajos Összes Munkái XIV. k. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. Második rész. 1849. jan. 1.–ápr. 14. S. a. r. Barta István Bp. 1953. 694.; Mednyánszky részvételéről a kápolnai csatában lásd: Klapka György: Emlékeimből. S. a. r. Katona Tamás. Bp. 1986. 204. Dembinski is említi, vö.: Borus József: i.m. 258. Horváth II. 289. Gelich Rikhárd: Magyarország függetlenségi harca 1848–49-ben. Bp. é. n. II. k. 430. Csatában való részvételére lehet következtetni Confessions 37–38.
15. Confessions 38.; A feljegyzésekről: Mednyánszky Cézár – Horváth Mihály. Cohnár, 1850. június 5. MTA Kézirattár MS 364132.
16. Confessions 42. A törzsnél, ill. Görgey közelében való jelenlétéről tesz említést még Confessions 192., valamint Rónai Jácint: Napló-töredék. Magyar Sajtó 108. szám 1861. május 11.
17. A kinevezésekkel kapcsolatos gyakorlatról: Mednyánszky Cézár – A magyar hadsereg főparancsnoksága. Komárom, 1849. április 27. MOL H 115. Görgey Artúr 1848–1849. 1. d.; Mednyánszky Cézár – A magyar hadsereg főparancsnoksága. Buda alatt. 1849. május 8. MOL H 147. Vegyes iratok. 11. d.; Mednyánszky Cézár – Nagy Sándor. Svábhegy, 1849. május 18. Hadtörténelmi Levéltár (HL) Az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharc iratai. 28/405.; A jelentések hiányáról: Vidasics Ede – Görgey Artúr. Bp. 1849. június 16. MOL H 75. 1849:123c.
18. Mednyánszky Cézár–Horváth Mihály. Buda, 1849. május 29. MOL. H. 56. Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium katolikus egyházi osztály 10 d. 1849: 123C.
19. Confessions 38.
20. MOL H 115. 1. d. 1849:250G.
21. Szabó Imre – Mednyánszky Cézár. Bp. 1849. június 19. MOL H 75. 1849:21641.; Szabó Imre – Mednyánszky Cézár. Bp. 1849. június 20. MOL H 75. 1849:21546.; Tisztrendelvény Mednyánszky Cézár úrnak. MOL H 75. 1849:21886. (Több más, a kinevezéssel kapcsolatos irattal együtt.) A kinevezés megjelent (Görgey aláírásával) a Közlöny 142. számában. Bp. 1849. június 27.; Görgey álláspontjáról a tisztviselők kinevezésével kapcsolatban: Szabó Imre – Horváth Mihály. Bp. 1849. június 19. MOL H 62. Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium. Debreceni iratok. 1849:1029.; A június 20-án kelt fogalmazvány, amelyet Mednyánszky szignált: HMK osztályfőnök – Vukovics Sebő. Buda, 1849. jún. 20. MOL H 75. 1849:21409.
22. HMK osztályfőnök – HM. Buda, 1849. június 21. MOL H 75. 1849:22738 (tisztázat), ill. 1849:21623 (fogalmazvány).; Mednyánszky távollétéről: HMK osztályfőnök – HM. Bp. 1849. június 28. MOL H 75. 1849:24006. HMK (Charusz László) – HM. Bp. 1849. június 29. MOL H 86. 1. d.; Charusz kinevezéséről: HM Elnöki Osztály – HMK. Bp. 1849. június 28. MOL H 75. 1849:22738.
23. HMK osztályfőnök – 4. huszárezred parancsnoksága. Buda, 1849. június 24. MOL H 75. 1849: 22036.; HMK osztályfőnök – Vajda Ignác. Buda, 1849. június 23. MOL H 75. 1849: 22036.; Szabó Imre rendelete a Közlöny 151. számában. Szeged, 1849. július 17.; Hadügyminiszter (Aulich Lajos) – Vetter Antal, Perczel Mór, Vécsey Károly. Szeged, 1849. július 23. MOL H 75. 1849:25967.

24. HMK osztályfőnök – HM. Szeged, 1849. július 19. H 86. 1. d.; MK osztályfőnök – Hadügyminiszter. Szeged, 1849. július 22. MOL H 75. 1849:22543.
25. HMK osztályfőnök – HM. Bp. 1849. június 22. MOL H. 86. 1., d.; HMK Elnöki Osztály – HMK/HM Igazságügyi Osztály. Bp. 1849. június 27. MOL H 75. 1849:22725.; HMK osztályfőnök – Ecsey János. Szeged, 1849. július 27. MOL H 75. 1849:26431.; HMK osztályfőnök – Ungvári György. Buda, 1849. június 26. MOL H 75. 1849:22780.
26. Közlöny 152. sz. Szeged, 1849. június 18. A folyamodók nagy száma onnan adódott, hogy az ellenség által elfoglalt területekről elmenekült papok alkalmazás végett a HM-hez fordultak.
27. HMK osztályfőnök – Popovics Bazil. Szeged, 1849. július 26. MOL H 75. 1849:26325.; HMK osztályfőnök – Papp János. Szeged, 1849. július 27. MOL H 75. 1849:26355.; Lásd még: HMK osztályfőnök – Kmety György. Szeged, 1849. július 24. MOL H 75. 1849:25956. (Érdeklődik, hogy a seregben szükség van-e protestáns vagy g. n. e. lelkészekre.)
28. HMK osztályfőnök – Erdősi Imre. Szeged, 1849. júl. 24. MOL H 75. 1849:25546.; Erdősi kinevezési oklevelének fogalmazványa: MOL H 75. 1849:26195.
29. Dallos Pál – Görgey Artúr. Kirva, 1849. május 21. MOL H 115. 2. d. 1849:53G.; HMK osztályfőnök – Bayer József. Buda. 1849. június 27. MOL H 75. 1849:23111.; Mednyánszky rendelete az engedelem nélkül eltávozó hadlelkészekkel kapcsolatban: Közlöny 152. sz. Szeged, 1849. július 18.
30. Nem értünk egyet Hermann Egyed álláspontjával, aki Mednyánszkyról a következőket állapította meg: „Az irodai munka nem ízlett neki, az adminisztrációval nem törődött sokat... Tábori főlelkészi működésének tulajdonképpen nincs nyoma az iratokban.” Dr. Hermann Egyed: A magyar hadsereg tábori főlelkészei 1848–49-ben. Katolikus Szemle 1931. január 21.; Illetve Hermann Egyed: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. Második, javított kiadás. München, 1973. 429.
31. Perczel rendeletével kapcsolatos iratok: HMK – HM. Szeged, 1849. július 23. MOL H 75. 1849:25837.; HM Elnöki Osztály – HMK. Szeged, 1849. július 26. MOL H 86. 1. d. 1849:23040.; HM Elnöki Osztály – HMK. Szeged, 1849. július 26. MOL H 86. 1. d. 1849:25039.
32. A követeléseket részletesen tárgyalja dr. Meszlényi Antal: A magyar katolikus egyház és az állam 1848/49-ben. Bp. 1928. 48–55.
33. Confessions 38.
34. A liberális katolikus papi mozgolódásról lásd még Török Jenő: A katolikus autonómia-mozgalom 1848–1871. Bp. 1941. 43.
35. Közlöny 151. sz. Szeged, 1849. július 17.

Péter Zakar: Ein revolutionärer Pfarrer im Görgeys Lager

Am 5. Januar 1849 – nach seiner Konsekration – schloß sich Cézár Mednyánszky dem Oberdonauer Armeekorps an, das unter dem Befehl des Honvédgenerals Artúr Görgey stand. Bis zum 19. Juni 1849 war er der Vorgesetzte der Feldkapläne dieses Korps, dann der Hauptarmee, ab 20. Juni 1849 der Ministerialdirektor der Abteilung der Feldkapläne im Kriegsministerium. Er war ein ausgezeichnete Organisator, der von seinen Untergeordneten neben den gewohnten Aufgaben der Feldkapläne auch die Anwesenheit auf dem Feld erforderte. In seiner Person lernt der Leser einen liberal gesinnten katholischen Pfarrer kennen, der die seelische Fürsorge auch den protestantischen und orthodoxen Honvéden sichern wollte. Die Studie bewertet seine Tätigkeit und stellt die Probleme dar (Trauungssachen, die Gehaltserhöhung der Feldkapläne usw.), deren Lösung er versuchte.

Cézár Mednyánszky, der seine Arbeit immer mit gründlichem Sachverstand und Fleiß verrichtete, war nach der Niederlage des Freiheitskrieges in die Emigration gezwungen.